

діяльності даного товариства. Незважаючи на незаперечні здобутки товариства, реалізація її потенціалу виявилася недостатньою, багато намірів «просвітян» залишилися нездійсненими – як внаслідок перепон з боку владних кіл тодішньої Російської імперії, так і відсутності достатньої кількості коштів і браку сил.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнське товариство «Просвіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prosvitanews.org.ua/istor.html>
2. Копиленко Н. Київська «Просвіта» (1906–1910) / Н. Копиленко // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 54-57.
3. Статут товариства «Просвіта» у Києві, заснованого в пам'ять Тараса Шевченка. – К.: Друкарня товариства Н. А. Гирича, 1906. – 14 с.

Журкін Є.І.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В УКРАЇНІ

У політичній системі сучасної України головними пріоритетами є утвердження принципів демократії, політичного плюралізму, забезпечення прав і свобод громадян, формування громадянського суспільства, поділ політичної влади на виконавчу, законодавчу та судову, формування систем місцевого самоврядування. Одним із головний напрямів політичної трансформації українського суспільства є перехід до багатопартійності. Політичні партії стають важливим елементом нового суспільно-політичного життя, необхідним інститутом, без якого неможливе існування представницької демократії в країні [6, с. 445-449].

Серед ключових методів формування багатопартійної системи є поява партій, яка стала результатом громадянської ініціатив. В одних випадках спочатку виникали політичні об'єднання громадян, які в подальшому слугували фундаментом для оформлення партій. Іншим прикладом може

слугувати утворення партій завдяки об'єднанням неополітичного характеру. Третім варіантом був процес утворення політичних партій на базі дезінтеграційних процесів у КПРС. Першою легалізованою українською партією була Українська Республіканська партія.

Станом на кінець 1991 року на території України діяло 11 партій, але в переважній більшості вони діяли не зареєстровано. У 1991 році юридично оформленими було 7 політичних партій, а саме: Українська Республіканська партія, Українська селянська демократична партія, Партія зелених України, Демократична партія України, Ліберальна партія України, Українська Християнська демократична, Соціалістична партія України [1, с. 26].

Першою партією, яка провела свій з'їзд, вважається Український християнсько-демократичний фронт, не зважаючи на те, що інші дослідники виділяють першою Українську національну партію або ж партію зелених, які прагнули утворити власні політичні сили восени 1989 року. Установчий з'їзд Українського християнсько-демократичного фронту відбувся 13 січня 1989 року. Також в цей період розпочалося формування нормативно-правового поля, законодавчої бази, яка відкрила можливості для утворення альтернативним комуністичній партії політичним організаціям. На лютневому пленумі ЦККПРС 1990 року із Конституції СРСР (1977 р.) було вилучено статтю 6 про керівну і спрямовуючу роль комуністичної партії, саме тому навесні 1990 року почалася реєстрація політичних утворень, які декларували себе в якості партій, на регіональному рівні [7, с. 640].

Витоки формування багатопартійної системи закладені ще восени 1988 року, коли вже діяв цілий ряд самодіяльних об'єднань, які висували ідею створення організації на зразок прибалтійських народних фронтів. Сили, які здатні очолити Демократичний фронт виявилися в Спілці письменників України, де й було висунуто восени 1988 року ідею створення «Народного руху України за перебудову» [2, с. 5].

Початком формування багатопартійної системи в Україні є діяльність Народного Руху України за перебудову, але у цьому складному процесі паралельно починається становлення нових політичних сил, які відіграють важливу роль. В ході виборів до Верховної Ради 1990 року проголошенням намірів створити Демократичну партію України, перетворенням УГС на УРП у Компартії України почався процес формування «Демократичної платформи». Її перша конференція відбулася в березні 1990 року. У червні 1990 року було прийняти рішення йти на

28 з'їзд КПРС з рядом вимог, а саме: відмова від монополії однієї ідеології в партії, від комунізму як мети КПРС, право на створення фракцій. В разі неприйняття головних положень – створення нової партії, що і було здійснено. В загальних принципах Демократичної партії України була поставлена чітка мета – досягти державну незалежність України та побудувати в ній демократичне та гуманне суспільство [3, с. 5].

Початком наступного етапу формування багатопартійної системи на території України стало прийняття закону «Про об'єднання громадян» 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ, адже було розпочато формування правового поля діяльності партій. В цей же рік зареєстровано ще 6 політичних партій. 18 листопада 1993 року був прийнятий перший виборчий закон «Про вибори народних депутатів» № 3623-ХІІ. Дослідники характеризують його, як той, що має антипартійний характер, адже ускладнив участь партій у виборчому процесі, передбачивши, зокрема, досить громіздку процедуру номінації кандидатів, закріплену у статті 23 [9, с. 18].

Таким чином, поява перших елементів багатопартійності в Україні на рубежі 80-90-их років минулого століття була зумовлена передусім соціально-економічними та політичними умовами, які склалися в Україні.

Серед українських політичних партій є різноманітні ідеологічні спрямування, а саме: партії лівого спрямування, правоцентристські політичні партії та «центристські». Даний ідеологічний розподіл є характерним для політичної складової будь-якої цивілізованої держави. Характерною рисою цієї структури в Україні є переважання «лівої» частини спектру політичних сил над «правою» і як результат – значний «зсув» вліво політичного «центру». Основою «лівого» блоку виступають комуністи, які по своїй суті є псевдолівими. Другою рисою є те, що «ліві» відіграють у суспільстві роль консерваторів. Функція каталізатора реформ в Україні належить «правим» [10, с. 126].

В історіографії немає чіткої позиції щодо поділу політичних партій кінця 1980-их – початку 1990-их рр. за ідеологічною основою. Чітким підходом до розгалуження політичних сил на нашу думку є ідеологічні напрямки, запропоновані В. Пічею та Б. Стебличем:

1. Соціал-демократичний – куди відносять КПУ, СПУ, Інтернаціональний рух Донбасу, Союз комуністів України, Фронт трудящих України, «Трудова Україна», Всеукраїнська комуністична партія більшовиків.

2. Центристсько-прагматичний – ПДВУ, ЛПУ, СДПУ, НПУ, ППУ, УНДП, УПШП, СелПУ, УПССС, ПЕВК, КДПУ, ПНПУ, ГКУ, ТКУ, ПСЕ, Об'єднання «Нова Україна», Всеукраїнське об'єднання «Громада».

3. Націонал-демократичний – ДемПУ, ЛДПУ, ПЗУ, УРП, УСДП, УХДП, НРУ, КНДС, ВНРУ, ХДПУ

4. Націонал-радикальний – Всеукраїнське об'єднання «ДСУ», Всесвітня українська націонал-радикальна партія, КУН, ОУН, СНПУ, УКРП, УНКП, УНС, УНА [5, с. 20-49].

Проаналізувавши розгалужену джерельну базу, історіографію, ми дійшли висновку, що найбільш чітким підходом до розподілу політичних сил в Україні наприкінці 20 століття є такий, як:

1. Національно-демократичний напрям – політичне відгалуження, в основі якого лежить поєднання націоналізму з демократичними засадами, демократія є основою життя та найбільшою цінністю. Ліберальні підходи є домінуючими у націонал-демократії. Прикладом політичних сил націонал-демократичного спрямування в Україні наприкінці 1980-их – на початку 1990-их є такі як: Народний рух України за перебудову, УРП, КНДС, ДемПУ, УСДП, УНП, УХДП.

2. Правий або націонал-радикальний напрям – основою та найбільшою цінністю є нація, форми та методи боротьби для досягнення власної мети – здобуття незалежності, де нація матиме змогу розвиватися – можуть бути різноманітними. Такими політичними силами в Україні були: КУН, УНКП, ДСУ, СНПУ, ОУН.

3. Лівий та соціал-демократичний напрям – виступають за соціальну рівність, проти превалювання однієї соціальної групи над іншими. Різницею між соціал-демократією та лівицею полягає в тому, що ліві виступають категорично за соціалізм, а соціал-демократи, які виникли на базі лівих угруповань, не заперечують капіталізм для соціальної справедливості. Яскравими представниками цих напрямів в Україні є СПУ, КПУ, СелПУ, ПСПУ, Демократична платформа, СДПУ та ОСДПУ.

Отже, становлення багатопартійності в Україні відбувалось в складних умовах боротьби із тоталітарними традиціями і політичними силами, що їх відстоювали. У спеціально прийнятій резолюції установчого з'їзду НРУ «Про майбутні вибори в республіці» зазначалося, що у відповідності із прийнятим законом «право на місце в органах влади України має лише той, хто присягає на вірність ідеалам застою» [8, с. 3]. З проголошенням незалежності України представники від демократичних сил отримали

змогу впливати на розвиток соціально-економічного та політичного життя в країні. Як характеризував Т. Кузьо багатопартійну систему в Україні: «Багатопартійна система в Україні зараз перебуває у стані, який можна назвати водночас і реорганізацією, і кризою» [4, с. 63]. Багатопартійна система в Україні стала рушійною силою, одним із факторів, який сприяв демонтажу радянської системи влади.

Список використаних джерел:

1. Абетка української політики: Довідник. – К.: Смолоскип, 1997.
2. Гарань О.В. Від створення руху до багатопартійності. – К.: Видавництво «Знання», 1992. – С. 5.
3. Ідейні засади Демократичної партії України. – Київ, 1990. – С. 5.
4. Кузьо Т. Багатопартійна система в Україні: проблеми і конфлікти // Політологічні читання. – 1993. – № 1. – С. 63.
5. Піча В.М., Стеблич Б.А. Політичні партії у політичній системі суспільства. Навчальний посібник. – Л., 1994. – С. 20-49.
6. Політична історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.І. Танцюри – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – С. 445-449.
7. Постанова Президії Верховної Ради Української РСР «Про порядок реєстрації громадських об'єднань» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1990. – № 49. – Ст. 640.
8. Резолюція Установчого з'їзду НРУ «Про майбутні вибори в республіці» // Літературна Україна. – 1989. – 12 жовтня.
9. Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-их – початок 2012 рр.) Енциклопедичний довідник / за ред. М. Кармазіної. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – С. 18.
10. Шведа Ю.Р. Формування багатопартійної системи в Україні: дис. к.п.н. 23.00.02; ЛДУ імені Івана Франка – Львів, 1996. – С. 126.